

ԿՐԹՆԱԿԱՆ

ԱՅԼԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՍԷՋԷՆ

«Բարեւոք է մեզ աստ լինել . . .»

Ճիշդ է որ Աւետարանիչները փակադիմ մը կը բանան Պայծառակերպութեան հրաշալի դէպքին ականատես, և մտաւքանչաւ ցումի մը խանդին մէջ «ինքզինք կորուսած» առաքեալին բերնովը ըսուած այս խօսքին քովէն: Եւ այդ փակադիմը՝ «եւ ոչ զիտէր զինչ խօսէր, քանզի զարհուրեալ էին», առաքեալները կը դնէ անգիտակից, իրենց միտքը դեռ չբացուած սկանակներու մակարդակի մը վրայ: Տարակոյս մը հետեւաբար յառաջ կուգայ մեր մէջ, իմաստ մը գտնելու այդ քանի մը բառերու ետին:

Եւ սակայն, Աւետարանի ոգիին հակառակ մտածումի մը երկիւղը պիտի չունենանք, եթէ այդ բառերը առնենք իրրեւ հարադատ արտայայտութիւնը այն հոգեվիճակին — առաքեալներու մտածումին ու զգացումներուն ևս այլակերպուած ըլլալն է ատիկա — որուն՝ իրենք զիրենք ձգած, յանձնած էին, հեռաւոր բարձունքի մը մենութեանը մէջ իրենց վարդապետին և իրենք իրենց էութեանը հետ աւելի մօտիկ, աւելի ամբողջ զգացող հոգիները այդ աշակերտներուն: Եւ գուցէ, տակաւին, աւելի ուղիղ գիտակէտ մը ընտրած պիտի ըլլանք այս կերպով, թափանցելու համար խորունկ այս հրաշալիին խորհուրդին, տրուած ըլլալով և ընդունելով որ մարդիկ իրենց խանդավառութեանը պահերուն է որ ամենէն աւելի իրենց բնական՝ այսինքն իրական հոգեվիճակներուն, կարողութիւններուն, ձգտումներուն արտայայտութիւնը կը բերեն, զանոնք կ'ապրին ու կ'իրագործեն: Խոյս'նքը ուրեմն հարկ է ընդունիլ իրրեւ յատկանշականը մարդուն գործելուն, և ոչ թէ բեկումը: Բեկումը՝ պարպուած հոգիներու պարտութիւնն է՝ մարդու իրենց արժանապատուութիւնը պրկուած ու ոտքի պահելու անկարող էակներուն ամենէն ընտանի բայց նուաստացուցիչ ճամբան:

«Երկնքի դրացնութեան»ը այնքան մօտիկ այն բարձունքին վրայ — Թաբոր լեռ,

որ աշխարհագրական ձև ըլլալէ աւելի խորհրդանշական պատկեր մըն է այլևս — ամէն որ իր աշակերտներուն հետ իրրեւ մարդ ապրած վարդապետը, էր կարծես անոնց այնքան ընտանօրէն կոչած «Տէր»ը: Անոր արտաքին կերպարանքին մէջ ամէն ինչ փոխուած կ'երևէր: Լոյս-զգեստներ, նոր դիմագիծ, նոր արտայայտութիւն: Առաջին անգամն էր որ անոնք՝ միամիտ այդ աշակերտները, իրենց աչքերը կը բանային բոլորովին տարբեր, միւս այն իրողութեան՝ որ ո՛վ մանաւանդ յատկանշուած է Քրիստոսի անձնաւորութիւնը — Ասուծոյ — Որդիութիւնը Անոր — որուն մասին վարանքով անդրադարձեր էր ինք, ամէն անգամ որ իր շուրջը համակրանքով մը խոնուող նայուածքներ, իրենց ապշութեանը մէջէն հարցումն են ըրեր իր ո՛վ և ի՞նչ ըլլալուն: Բայց ամբոխին հետ իր աշակերտներն ալ հասուն էր նկատած Ան, ըմբռնելու համար մարդկայինէն վեր մակարդակի մը վրայ նոյնչափ իրաւ ու կենդանի իրականութիւնը:

Թաբոր լեռան այսպէս ըսենք լուացուած, սրբազործուած մթնոլորտին մէջ, պատասխանն էր որ կուգար քանիցս կրկնուած հարցումին: Այլևս հասուն համարւող այդ աշակերտներու աչքին Աստուած էր որ կը յայտնուէր՝ Իր Որդիին, իրենց վարդապետին անձին, անոր արտաքին կերպարանքին վրայ:

Թաբոր լեռան հրաշալին, խորհուրդն է ուրեմն, կրնանք ըսել, այլ կերպ իմացուած աստուածայայտութեան մը:

Մինչ մարդեղութեան խորհուրդով առաջին յայտնութեան պարագային Աստուած ինքն է որ — Իր Որդիովը, Իր Բանովը — կ'առնէ կերպարանքը մարդկային բնութեան, հետեւաբար աստուածային տարբեր, Գերազոյն էութիւնը ըմբռնել կարենալու համար իմանալի բջիջներ բերելով կը բաշխէ կարծես մարդոց հոգիներուն: Պայծառակերպութեան խորհուրդով, մարմին առած նոյն Բանը՝ Որդին, իր անձին, իր արտաքին կերպարանքին մէջ, նոյն Աստուծոյ ներկայութիւնը կը յայտնագործէ, այս անգամ իրապէս երաշխաւորելով կարելիութիւնը մարդուն, ինքզինք լեցնելու Անոր խորհուրդովը, այդ լիութեամբ բարձրանալու Անոր իմաստին, և այս անգամ ինքը բնականու Անոր մէջ, իրրեւ իր յաւերժական

վախճանին մէջ . . . պայծառակերպուած :

Որքան յատկանշական է այս առթիւ արուեստագէտին և իր ձեռքին տակ ունեցած տարրերուն, նրա թեղէններուն հանդէպ անոր վերաբերմունքին, կեցուածքին, զանոնք օգտագործելուն եղանակը, բացատրելու համար քրիստոնէութեան առաջարկածը մարդերուն՝ ըմբռնելու համար իմաստը իրենց կեանքին, իրագործելու համար վախճանը իրենց էութեան :

Արուեստագէտը լուսաւոր բանականութիւնն է՝ իրերու, էականիւրու ճշմարիտ արժէքին, իմաստին հասկացողութիւնը ունեցող՝ զանոնք բանաւոր կարգի մը մէջ ըմբռնող : Իրմէ բերուած լոյսին գէմ բացուած, աշխարհին, բնութեան պատկանող երեւոյթները բոլորովին տարբեր իմաստ մը կ'առնեն, քան ինչ որ ունին անոնք սովորական միաբերու ըմբռնողութեանը մէջ : Ուրիշ խօսքով, արուեստագէտը գէպի Տիեզերքին խորհուրդը դարձած և իր էութեանը խորէն գէպի ան յորդող սիրոյ շնորհով, ինքզինք և իր մէջ իրեւ գերագոյն վախճան բնակող Կարգը կը գրոշմէ իրերուն, էականներուն վրայ, անոնց իրարու հանդէպ ունեցած ունէ ձևի յարաբերութեանը, անգործ, խանդէ՛ իմաստէ պարպւեալ լինելութեանը մէջ նոր Զե ու նոր իմաստ յառաջ բերելով :

Արուեստագէտը, իր մէջ արդէն իսկ գոյ, զինքը խոյանքի մղող ողիւի մը տեսիլքէն խանդավառ, նոր մակարդակի մը վրայ կը հանէ իրերը, և այդ տեսիլքէն բխող, անկէ թելագրուած Զեին տիպարովը կարգաւոր նոր ստեղծագործութիւն մըն է որ կը կատարէ : Եւ ահաւասիկ, զեռ անոր մատենութեան հպումը չզգացած, անոր մտքէն ու հոգիէն ճառագայթող լոյսին չհանգիլած, իմաստէ դատարկ, ունէ յարաբերութեամբ, չխորհուած կարգով մը իրարու քով եկած նոյն իրերը, անոր հանգիպումը ունենալէ յետոյ, կերպարանափոխ եղած, ոգեկանին մէջը բարձրացած, կը ներկայանան իրեւ նոր ու բարձր շուքով մը մինչև իրենց տարրերուն յետին մանրամասնութիւնները թափանցուած, իմաստ հաղած, իրենց յարաբերութիւններուն մէջ բանաւոր Կարգի մը, Զեի մը օրէնքը իրագործած, հետեւաբար նաեւ ներդաշնակուած, գեղեցիկ, իբրեւ նորօրինակ կերպարանքներ, երե-

ւոյթներ՝ խորհուրդի մը լոյսին մէջէն պայծառակերպուած : Ամէն ինչ յատկ է այնտեղ, և ամէն ինչ պայծառ և իմանալի կը դառնայ այն ատեն :

Արդ այն պայծառակերպութիւնը զոր արուեստագէտը կ'իրագործէ այսպէս զգալի աշխարհին մէջ, եկեղեցիին զորքը կ'ըլլայ բերել հոգիներու աշխարհին : Իրաւ, այս հոգեկան պայծառակերպման իղծը չէ՞ որ երեւան հուզայ մեր եկեղեցւոյ աղօթքներուն մէջ, երբ հոգեբոլու կրօնաւորը, կանգնած իր երկրին վրայ իջնող մօտիկ գիմաց, կ'աղերսէ «կենդանի Աստուծոյ ամէնօրհնայ Որդիին որ իր փառքին անստուեր նշոյլները ծագեցնէ» մօտիկ սարսափը ապրող իրենց հոգիներուն վերեւ : Ահա՛ օր խորոց օրտի» Աստուծոյ հետ իր խօսքը՝ այնքան կենդանի պատկերացումներով խտացուած : Եւ ատիկա՛ խորունկ ըզձանքով, զիտակցութեամբ, օրովհետեւ կը հաւատայ թէ ծագող այդ նշոյլներուն զիմաց ճաշիկ մեղք, ջնջին յանցանք, խզին կապանք, կենդանածին մահացեալք . . . տեղի տան տիրութիւնք, վախճու խաւարն, զնայ գիշերն, տարագրի տաքնապն, չքանան չարիքն, հալածին յուսահատութիւնքն . . . : Պայծառակերպումն է ահաւասիկ ասիկա, հոգիներու տիեզերքին :

Ըսինք թէ հոգիներու Պայծառակերպութեան խորհուրդով Յիսուս կարելիութիւնը երաշխաւորեց մարդուն ինքզինքը Աստուծոյ բարձրացնելու :

Մարդը Աստուծոյ մէջ ուրեմն ըմբռնուած :

Եւ արդարեւ այս խորհուրդը քրիստոնէութիւնն է որ ամենէն աւելի ողջամիտ, մարդուն իրաւ էութեանը, անոր արժանապատուութեանը վայել հասկացողութեամբ մը կ'իրագործէ : Աւետարանի հրաշալին կենդանի խորհրդանիշն է այդ Պայծառակերպութեան : Մարդը Աստուծոյ բարձրացած, Աստուծոյ մէջ, Բայց ոչ թէ իր մարդու յատկանիշերը մոռցուած, ուրացուած : Աստուծոյ բարձրացած մարդը, մարդն է նորէն՝ աշխարհի մէջ ապրող, այնտեղ գործող՝ իր բոլոր ձգտումներովը, կարողութիւններովը, զգացումներովը : Միայն թէ, այդ բոլորը՝ այնպիսի կարգով, նոր արժէքով, նոր հասկացողութեամբ, ուր յայտնի կերպով բոլոր տարրերը օգտագործ-

ուած ըլլան նոյն նպատակի մը իրագործման՝ իմաստուն բանաւորութեամբ մտածուած, ներդաշնակուած:

Եւ միւս կողմէ, այս ներդաշնակումը՝ ա՛յս իսկ աշխարհէն, անցաւոր այս կեանքին իսկ տարրերովը, կարելիութիւններովը: Պայծառակերպութեան պատկերին՝ խորհուրդին միւս երեսը՝ ասիկա:

Ձէ՞ որ ամէն մարդու շնորհ մըն է տրուած: Առանց որակի և աստիճանի խնդիր յարուցանելու: Ու չէ՞ որ մէկ չէ միայն տեսակը շնորհին: — Գտնել ուրեմն, իր էութեանը հետ տրուած, զայն իրագործելու սահմանուած թաքուն կարողութիւնը, զօրութիւնը իր հոգիին: Ինքզինք բանալ շնորհի մը վիճակին: Բայց ոչ անգործ, կրաւոր սպասումով մը: Ներգործական ակրով մը գնել ինքզինքը այդ շնորհին մէջ, որով մանաւանդ գիտնալ սիրել: Ահա ինչ որ կրնանք ըսել թէ կ'ուզէր ուսուցանել Յիսուս, իր անձին իսկ Պայծառակերպութեան օրինակովը:

Ու սէրը, իբրեւ ներուժ ակնադբիւրը մարդուն ազնուագոյն մղումներուն, ձգտումներուն, տեսիլքի մը կը սեւեռէ հոգիին կարողութիւնները: Անով միայն կարող կը դառնանք վերջացումը ունենալու տիեզերքի իրերուն, էականերուն, բնութեան ու կեանքին: Եւ եթէ աշակերտները կրցան իրենց հոգին բանալ իրենց վարդապետին այդ ներքին աշխարհումին, այդ անոր համար որ իրենք ալ զարծեր էին այլեւս տեսիլքի մարդեր, այսինքն իրերուն եւ էականերուն հայեցողական տեսիլքը ունեցող արուեստագէտներ, բանաստեղծներ:

Եւ արդարեւ սիրոյ ըմբռնումի մասին ի՞նչ աւելի երջանիկ եղբակացութիւն՝ քան հետեւելը. «Սէրը կենդանի էակի մը կը ձգտի միայն»: Եւ ի՞նչ՝ աւելի կենդանի՝ քան նոյնինքն ազբիւրը, ծնուցիչը, զեղուն՝ ստեղծագործ էութիւնը կեանքին, ու նոյն ատեն բաղձացուած վախճանը անոր՝ Աստուած: Ուրեմն՝ բարձրանալ, ինքզինքը գնել սիրոյ շնորհին մէջ, սիրել ամենէն կատարեալ ու ամենէն կենդանի էակը, սիրել է՛զ Աստուած: Եւ ինչո՞ւ զարմանալ: — Ինչպէս որ մարդ երբ կը սիրէ, իր բոլոր ձգտումներով, զգացումներով դէպի իր սիրած էակը լարուած կ'ըլլայ, զայն կարծես իր մէջը կ'ունենայ, իբրեւ իր երազը զայն

«ամէն տեղ իր հետը կը տանի», և ինք ալ նոյնքան ուժգնութեամբ իր սիրած էակին մէջը կ'ապրի, զայն կը զգայ, նոյնպէս, ազնուագոյն սիրոյ շնորհի մը մէջ երբ կարենանք զԱստուած սիրել, իբրեւ մեր սիրոյ առարկան զԱյն մեր մէջը ապրեցնել, այն ատեն մենք զմեզ իրեն բարձրացուցած՝ իրեն մէջը կ'ապրինք, իրարու հետ, իրարու մէջ, միւս կողմէ սակայն, առանց մեր անձնականութիւնը յատկանշող մեր եսը կորսնցնելու:

Եւ անգամ մը որ կարենանք մենք զմեզ՝ մեր մտածումները, զգացումները, մեր էութեան բոլոր ձգտումներովը աշխակեցնել, ազնուագոյն սիրոյ մը հոսանքին մէջ պայծառակերպել, այն ատեն անտարակոյս պիտի կարենանք ըմբռնել ինչ որ հրաշալին է մնացած միշտ, սուրբերու, ճշնաւորներու, մարդկութեան մեծագործ դէմքերու, տեսիլքի մարդերու կեանքին մէջ: «Լուսոյ որդիներ» արդարեւ ասոնք ամէնքը՝ որոնք տիեզերքի խորհուրդը, հոգիի կեանքին իմաստը Աստուծոյ մէջէն ըմբռնած, անհուն զօրութեամբ մը լեցուած կը զգան իրենք զիրենք: Եւ այդ լիութեան զգացումովն է որ չեն վարանիր դիմակալել ամէն դժուարութիւն, կրել ամէն ինչ, որ բանաւոր Կարգին, Ջեֆին թշնամի «մութ ուժեր»ը կը թափին կտոր կտոր, քանդելու համար ոգեղէն այն կառոյցը, ուր մահը միայն «կը դարձնուի» իրենց գոյութեան:

Տեսիլքի այդ մարդերուն պէս, մենք եւս, Աստուծոյ ներկայութեանը խանդին մէջ երբ գիտնանք սեւեռուն պահել մեր հոգին, անոնց նման մենք ալ պիտի կարենանք չտառապիլ ժամանակին անցնելէն, պիտի չունենանք ձանձրոյթը՝ անբազ, խորտակուած հոգիներուն, որոնց համար տառապանք է կեանքը, մղձաւանջ՝ ժամանակը, զոր սպաննել կը խորհին, յիմարօքէն վերջ տալով յաճախ իրենց անձին իսկ գոյութեան: Ընդհակառակը, մեր կեանքը պայծառակերպելու մեր տեսիլքին մէջ գիտակցօրէն «ինքզինքնիս մոռցած», պիտի չայցունինք ունէ տեսակի երկիւղէ մը, ճիշդ ինչպէս արուեստագէտը կամ գիտունը ստեղծումի իրենց թափին մէջ, մարդարէն՝ ամբոխներու հոգիներուն իր Աստուծոյն պատգամը իջեցնելու համար

Անոր ներկայութեանը ելած պահուն իրենք զիրենք թոթաւած ու է տեսակի երկիւղէ պայծառ հպարտութեամբ մը կը կենան ժամանակին մէջ, իրրե տէրերը անոր, իրենք սակայն իրապէս յաւերժութիւնը ունենալով իրենց մէջ, զայն ապրելով այս իսկ երկրի վրայ:

Ու դարձեալ, ինչպէս պարագան է նաեւ արուեստագէտին, զողը, ընդհակառակն, մտնէ պիտի մեր մարմիններէն, առնելու համար մեր հոգիները իր սարսուռին, իր ցնցումներուն մէջ, երբ նուաղումը զգանք մեր խոյանքին, երբ աղօտի պատկերը մեր երազին, աչքերուն զիմաց խանդով լեցուն, յոյսով առատ մեր հոգիներուն: Հասկնալի այլեւ՝ թէ այդ պահէն, սարսուռի այդ վայրկեանէն, բեկումն է որ կ'ապրինք մեր տեսիլքին: Պարտութիւնը մեր երազին՝ ջիւղերուն իսկ վրայ մեր հոգիներուն: Եւ այդ զողը, զողը չէ՞ արդարեւ եւ դառնալուն դէպի տափակ իրականութիւնը կեանքին: Դողը չէ՞ այն մտաւախերուն որոնք «աշխարհի իմաստուն որդիներ» են ճարպիկօրէն կը սերմանուն մեր մէջ: Այն նուաղումներուն՝ ուր կը զգայազրկուինք մենք, մեր նայուածքներուն դէմ անոնց կողմէ նետուած թաց վառօղով պայթուցիկներու զիմաց, որոնց կրակը չեւ տեսներ, այնքան թանձր է որովհետեւ անոնց հանած ծուխը, և որոնք շրջապատը մթաղնելու իրենց պաշտօնն է միայն որ այդպէս իմաստներէն կ'իրագործեն:

Ի՞նչպէս տառապանքը քաղցրանար այսպիսի տկար հոգիներուն համար: Ի՞նչպէս չխորհէին անոնք, ճարահատ, սպաննել այն՝ որ իրենց յիշեցնէ պիտի իրենց ապրիլը, իրենց կեանքը՝ այսինքն զիրենք ձանձրացնող տառապանքը: Եւ հետեաբար, ի՞նչ աւելի անտանելի ներկայութիւն, քան զգացումը, անդրադարձը ժամանակին, որ ոչ միայն պիտի անցնի կտրուած, անշարայար, իր ներկայութիւնը միակ ամբողջի մը ըմբռնումին, իմաստին չհանած, այլ մինչև իսկ պիտի չանցնի, իրրե երկարաձգուող ձանձրոյթը իրենց գոյութեան՝ իրենց ջլատուած հոգիներէն ներս: Որովհետեւ աւելի՞ ժամանակը, այն հոսանքն է որուն վրայ ամենէն աւելի հաստատուն, լեցուն, բեռներով հաւասարակչուած նաւն է որ կրնայ առագաստ բանալ:

Քրիստոնէութիւնը կրօնքն է կեանքը

ապրելու արուեստին: Ան հողի տոկունութիւնն իսկ է իր էութեանը մէջ: Անկապ վրէպը ունի բրած Քրիստոսի անձին մէջ այնպիսի զօրութեան մը, ուժի մը — խաչեալ Քրիստոսի մը ճառագայթուն զօրութիւնն է ատկա — որուն միջոցաւ և որուն ներկայութեանը, մարդ զիմացկունութիւն մը կը զգայ ինք իր մէջ, և քաջութիւնը կ'ունենայ ստեղծագործ թափով մը կեանքը ապրելու, ու մահուան զիմաց նոյն աշխոյժով և ուժ՝ զընթեթեամբ իր վախճանին զիմելու: Այսպիսիներուն համար տառապանքներն ու աղջամուղջները կը դադրին սարսուռի ըլլալէ, որովհետեւ անոնց հոգին՝ զեղումով մը առատ, հրճուանքն ունի կարողութեան՝ նոր իրականութեան մը լոյսով մտածել, ըմբռնել կարենալու՝ ծանրութիւնը կեանքին, ձանձրոյթը ապրելուն՝ ժամանակին մէջ, եւ այլակերպելու անորոշութիւնը մութերուն, սարսափը աղջամուղջներուն:

Ուրեմն գիւտը ընել և ստացումը ապահովել այդ զօրութեան: Ուրիշ խօսքով, բացառիկ, ընտրեալներու խումբի մը վերապահուած աւելի աղնուական, աւելի քնքուռ ու լուրջ զգայնութեամբ մը թափաւուն «հոգին» ունենալ, կարենալ ապրելու համար մենութիւնը՝ ստեղծագործ մեծ հոգիներու, և մնալու համար վեր՝ սովորական մարդերուն երկրաքարչ ու տափակ ապրումներէն՝ հակառակ մեր մարմիններովը եւ կեանքին պայմաններուն հարկադրանքովը մեր անոնց մէջ խառնուած ըլլալուն: Իր հոգիին մտերմութեանը մէջ անկեղծօրէն հաւատալ օրերուն այլակերպման արժէքին: Եւ ասիկա՝ նոյն անկեղծութեամբ՝ մերկ առանձնութեանը մէջ խուցիւրու, սիրտ առնող գեղեցկութեանը, ազատութեանը հետ քնութեան, և կամ խորունկ շլացումին զիմաց սրահներու խրախճանքներուն ու լուսահեղուքներուն: Ու հաւատալ մանաւանդ ապրումին՝ այս անգամ ստեղծագործ մենութեան, ուր քիչ քիչ ձեռ մարմին կ'առնէ մարդուն մէջ զործող ստորին մակարդակի հոգիէն իր նկարագրովը բոլորովին տարբեր միւս այն հոգին, ճերմակ հոգին, որուն մէջէն միայն իրենց օրերը այլակերպելու հրաշքը իրագործող հոգիներ «խումբ առեալ» պիտի զիտնան ըսել հըրճըւանքով: «Բարեւ է մեզ աստ լինել...»:

ԹՈՐԳՈՄ Ա.Բ.ՂԱՅ